

GÜNÜMÜZ SANATINDA DEĞİŞKEN BİR FORM ÖNERİSİ OLARAK AYNA

MIRROR AS A VARIABLE FORM PROPOSAL IN CONTEMPORARY ART

Dr. Öğretim Üyesi Emel GÜRAY

Kocaeli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
emelerkann@gmail.com

Kocaeli / Türkiye

ORCID: 0000-0003-2936-5452

ÖZET

Sanatta yaşanan büyük kırılmaların ve yeni başlangıçların ana nedenlerinden biri olan form tartışmaları, sanatı deneysel bir alana taşıyarak sanatçıları özgür kılmış ve günümüz sanatının geldiği nokta bağlamında etkili olmuştur.

Hazır nesne fikri ortaya atıldığı ilk zamanlarda sanatta bir tür sıradanlık ve aura yitimi olarak algılansa da estetik bakış altında şekillenen bu durum artık eskisi kadar dezavantajlı bir konumda değildir. Buna göre gündelik yaşama ait bütün formların resimsel tasvirlerinin yanı sıra doğrudan ya da ilişkilendirilerek kullanımı Modernizm ile başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir.

Bu formlardan biri olan ayna da öncelikle yağlıboya tasvirlerinde sıkça faydalanılan bir imge iken zamanla kavramsal bir düzeye doğru evrilmiştir. Yansıma, yansıtma, gösterme, gizleme, dönüştürme, çoğaltma ve daha birçok anlama karşılık geldiği için günümüz sanatçılarının ilgisini çekmiştir. Bu bağlamda aynanın sanatsal bir form olarak hangi yöntemlerle kullanıldığı ve sanat yapıtı olma noktasında ne şekilde konumlandırıldığı gibi konuların tartışılmaya çalışılacağı bu makale kapsamında ayna odaklı çalışmaları bulunan güncel sanatçıların çalışmalarına yer verilecektir. Araştırma yöntemi olarak ise basılı kaynakların yanı sıra, sanatçı ve sanat eseri görselleri internet tabanlı veriler üzerinden incelenerek aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ayna, Form, Güncel Sanat

ABSTRACT

Form discussions, which is one of the main reasons for the great breaks and new beginnings in art, freed the artists by moving art to an experimental field and became effective in the context of the point that today's art has reached.

Although the idea of ready-made object was perceived as a kind of mediocrity and loss of aura in art in the early days, this situation, which was shaped under an aesthetic point of view, is no longer in a disadvantageous position as before. Accordingly, the pictorial descriptions of all forms of daily life, as well as the direct or associated use, started with Modernism and continued until today.

While the mirror, which is one of these forms, is an image that is frequently used in oil painting descriptions, it has evolved to a conceptual level over time. It has attracted the attention of today's artists because it corresponds to reflection, reflection, showing, hiding, transforming, duplicating and many more. In this context, the methods of using the mirror as an artistic form and how it is positioned as a work of art will be discussed, and within the scope of this article, the works of contemporary artists who have mirror-oriented works will be included. As a research method, besides printed sources, images of artists and works of art will be examined and transferred via internet-based data.

Keywords: Mirror, Form, Contemporary Art

1.GİRİŞ

Çalışma kapsamında aynanın sanatsal bir form olarak değerlendirilmesi ve güncel sanatta ne ifade ettiği gibi konulara açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Ayna formu sanatsal bağlamda incelendiğinde, görünüşte tek boyutlu bir düzlem olarak algılsa da, yansıtma özelliğinden dolayı sonsuza giden görüntüler dizgesi şeklinde tanımlanabilir. Görüntüyü çoğaltma ve dönüştürme özellikleri sayesinde izleyici üzerinde farklı sorgulama noktalarını harekete geçirir. Ayna odaklı çalışmalar bu sayede öznel bir deneyim alanına dönüştüğü için değişken bir form olarak değerlendirilebilir.

Değişken form olma durumu günümüz sanatında daha belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Formun değişken olması daha çok imgenin hareketli hale gelmesi ile açıklanabilir. Bu daha çok video sanatını, kinetik heykelleri ve dijital alanda üretilen birçok sanatsal öneriyi içermektedir. Bu tür sanatsal uygulamalarda sanat yapıtı sürekli değişime uğradığı ya da izleyicinin yönelimine göre konumlandığı için sabit bir form olarak algılanamaz. Ayna ise hareketli imge noktasında değişkenlik önerisini beraberinde getirir. Ayna bir araç olarak ele alındığında kişinin kendini incelediği ya da mekânda dekoratif ve ihtiyaca hizmet eden bir düzlem olarak işlev görmektedir. Sanatsal bağlama oturtulduğunda ise, ayna karşısında gelip geçen görüntülerin çoklu görmeye imkân tanınması gibi özelliklerinden dolayı sanat yapıtının birden fazla öğeyi aynı anda aktarmasına olanak tanır.

Aynanın sanatsal bir ifade aracı olarak kullanılması ile öncelikle resim sanatında görünenin ardında kalan görünmeyen varlığı üzerine düşünölmeye başlanmış ve bu süreç giderek aynanın resimsel betimlemenin ötesine geçmesiyle daha kavramsal bir düzeye doğru evrilmiştir.

Aynı zamanda ayna mimetik anlatının en önemli metaforlarından biridir. Benzetme, gösterme, bakış gibi durumların muhatabı olarak ayna, birçok düşünürün kavramsal örneklendirmelerinde yer almaktadır. Örneğin Platon'un yansıtma kuramına göre sanatta taklit etme unsuruna karşılık gelen bu durum, gerçeklik ve öze ulaşma meselelerini tartışmaya açmıştır. Dış dünyaya ait tasviri yapılan her şey özünden uzaklaşarak benzetmenin ötesine geçmemektedir (Platon, 2006:338). Platon'da bu durum olumsuz bir şekilde yorumlansa da modern düşünürlerden Merleau-Ponty'e göre sanatçının benzetme yaratma meselesi kopyalamaya çalışmak gibi bir uğraş olmadığı için özgün bir deneyime karşılık gelmektedir. (Ponty, 2008:61-62)

Lacan'a göre ise ayna evresinde şekillenen birey önceleri taklidin ötesine geçemese de zamanla geliştirdiği benliği ayna aracılığıyla gerçekleşen görme, bakışın şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Aynaya bakan kişinin öznel tavrı bakış çeşitliliğini beraberinde getireceği için, aynadan yansıyan görüntülerin de değişebileceği sabit olmadığı anlamını taşımaktadır. Bu durumu günümüz düşünürlerinden Barret şu şekilde ifade etmiştir:

“Görme kişinin baktığı şeyi inceler ama bakış kişinin baktığı şeyden ortaya çıkar. Benliğin görmesiyle bakılan şeye bakış arasında asimetrik bir ilişki vardır. Lacan'ın yazdığı gibi, “Sana baktığım yerden bana bakamazsın asla.” Bakış, Lacan'ın benlikteki özne anlayışını güçlendirir” (Barret, 2019:253).

2. SANATTA AYNA KONUSUNUN İLK ÖRNEKLERİ

Resim sanatında ayna birçok sanatçı tarafından kullanılmıştır. Kompozisyona dahil edilen aynanın işlevi daha çok tabloda görülmesi imkânsız olan açılırları görünür kılmaktır. İzleyici, sanatçı ve yapıtın öznelere bakışlarını sabitleme ve gösterme konusunda ayna iyi bir araçtır. Genel yönelim izleyici ve sanat eseri arasındaki bakışa odaklanırken, bu sanatçılar birden fazla varlığa, özellikle de sanatçının varlığına işaret etmektedirler. Bugüne kadar ihmal edilen sanatçı bireyin görünür olması ile ortaya çıkan sanat eserini kimin yaptığına dair oluşan merak duygusu giderilmiş olur. Buradan yola çıkılarak sanatçının varlığı görme ve gösterme noktasının nereden başladığı konuları tartışmaya açılmıştır.

Görsel 1. Michelangelo Merisi da Caravaggio, Narcissus, 1597
<https://useum.org/artwork/Narcissus-Caravaggio-1597> Erişim: 10.02.2022

Yunan mitolojisinin önemli karakterlerinden biri olan Narcissus benzetmesinde insanın sudaki yansıması karşısında yaşadığı yanılsama ve aldanmışlık durumu anlatılmaya çalışılır (Melchoir-Bonnet, 2007:102). Caravaggio'nun çalışmasında görüldüğü gibi ayna işlevi gören su yüzeyi üzerine yansıyan görüntü, bilinçle oyun oynayabilmekte ve böylece yansıyan görüntünün doğruyu gösterip göstermediği gibi konularda kuşkuya yer vermektedir (Görsel 1). Narcissus örneğinde bu yansıyan görüntü gerçekliği, hiçbir şeyin görüldüğü gibi olamayacağı düşüncesini desteklese de bazı sanatçılar aynanın gerçeği apaçık gözler önüne sermesini önemsemişlerdir. Velasquez, Jan Van Eyck, Manet ve daha birçok sanatçı resim içinde fark edilmeyen ya da önemsenmeyen ayrıntıların peşine düşerek ayna aracılığıyla bunları görünür kılmaya çalışmışlardır. Bonnet, aynanın işlevi ve Velasquez'in aynalara olan ilgisini şu şekilde açıklamaya çalışır:

“Resim içinde resim yöntemi aynaların üretimine çok sıkı biçimde bağlıdır. Aynalar, mercekler, karanlık oda gerçeğin tanınması ve değerlendirilmesi konusunda yeni araçlar sunarlar ve bunlar sayesinde bakış eş zamanlı olarak tersini ve yüzünü keşfedebilir ve bunları karşılaştırabilmek amacıyla birçok görüş alanını yan yana getirebilir. Birçok ressamın babası cam üfleyicileriydi, hatta bazı ressamlar ayna üretip satıyorlardı. Velasquez'in ölümünden sonra yapılan mal sayımında ondan fazla aynaya sahip olduğu ortaya çıkmıştır.” (Melchoir-Bonnet, 2007:153)

Görsel 2. Diego Velazquez, Las Meninas (Nedimeler), 1656

Görsel 3. Edouard Manet, Folies Bergere'de bir Bar, 1882

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/las-meninas/9fdc7800-9ade-48b0-ab8b-edee94ea877f>

[https://www.bbc.com/culture/article/20190311-a-bar-at-the-folies-bergere-a-symbol-planted-in-cleavage,](https://www.bbc.com/culture/article/20190311-a-bar-at-the-folies-bergere-a-symbol-planted-in-cleavage)
Erişim: 01.12.2021

Velazquez, “Las Meninas” (Nedimeler) adlı çalışmasında ressamın gözünden değil, resmedilenlerin gözünden baktırmayı denemiştir. Bunu anlayabilmek için resmin merkezinde bulunan aynaya yansımış kral ve kraliçe silüetlerini görebilmek mümkündür (Görsel 2). Bir tür tersine çevirme durumu olarak da algılanabilecek bu gösterme biçiminde resmedilmesi gereken ve dolayısıyla resmin odak noktası olması beklenen kişilikler, bu kompozisyonda arka plana itilerek bir eserin üretim süreci sırasında olup bitenler ve eseri üreten sanatçının kim olduğu, nasıl görüldüğü gibi sorulara cevap aranmaktadır. Duyulur dünyanın illüzyonunu üretmek ve hissettirmek için gösterilen bu eşi benzeri bulunmayan çaba sayesinde resim egemenliğini ilan eder; adeta aynalar evreninde ve aldatici ilişkiler içinde tutarlılığın tek ilkesi oymuş gibi (Chastel, 2012:51).

Jan Van Eyck ve Manet'de de benzer bir yönelim söz konudur. Görüldüğü gibi sanatçı duvarda bulunan aynanın üzerine “Jan Van Eyck Buradaydı” yazarak kendi varlığına işaret etmiştir (Görsel 4). Manet'de “Un bar aux Folies Bergère” (Bardaki Kız) adlı çalışmasında ilk anda düşünceler içinde boğulmuş bir kadın gibi görünse de, arkadaki ayna sayesinde görülen bar müşterisinin varlığı durumu tersine çevirmiştir (Görsel 3). Görünürde iç dünyası ile baş başa kaldığı düşünülen kadın, aynı anda iki ruh halini deneyimlemektedir. Bu çalışmaların ortak noktası aynanın gerçekleri gösterme ya da kanıtlama noktasında bir araç olarak kullanılıyor olmasıdır.

Görsel 4. Jan Van Eyck, Arnolfini'nin Evlenmesi, 1434,

<https://www.tarihlisanat.com/jan-van-eyck-arnolfini-nin-evlenmesi/> Erişim:04.01.2022

Pablo Picasso'nun çalışmasında ise aynaya bakan bir kız tasvir edilmeye çalışılmıştır (Görsel 5). Modern eğilimlerin köktenci bakış açısı altında şekillenen bir görme biçimi olarak alışılmışın dışında kübist biçimler, bir de aynanın bakış açısıyla bulunduğu ruhsal görüntünün gerçekliği hakkında düşündürmektedir. Picasso ve çağdaşları genellikle farklılaşma adına biçim bozma eylemine başvursalar da, bu eylemin asıl amacı varlığın özünü oluşturan iç gerçekliği görünür kılmaya çalışmaktır.

Görsel 5. Pablo Picasso, Girl Before a Mirror, 1932

Görsel 6. René Magritte, La Reproduction interdite Erişim:

01.01.2022, <https://www.moma.org/collection/works/78311> (Not to Be Reproduced). Brussels, 1937

<https://www.moma.org/audio/playlist/180/2381> Erişim:01.03.2022

Sürrealist sanatçı Rene Magritte'in çalışmasında sanatçı aynaya bakarken görülmektedir (Görsel 6). Normalde aynaya bakan kişinin önden görüntüsünü görmemiz gerekirken burada tam tersi yine arkası görülmektedir. Sanatçı belki de kafasındaki düşüncüyü göstermeye çalışmak istemiştir. Aslolan gerçeklik ve sanatçının göstermek istediği gerçeklik aynı düzlemde birleştirilmiştir. Bu noktada daha önceki örneklerde görülen aynanın gerçeği yansıtırma durumu farklı bir şekilde ele alınmıştır.

3.GÜNCEL SANATTA AYNA

Güncel sanatta ayna bir bakıma yeni görüntü yaratma ve görüntüyü çoğaltma aracı olarak kullanılmaktadır. Çalışmalarında aynayı ana malzeme ya da aracı malzeme olarak kullanan sanatçıların ortak noktası genellikle gerçeklik algısının ortaya çıkardığı anlam çeşitliliğini ifade edebilmektir. Ayrıca aynanın sonsuz görüntü algısı yaratma konusunda başarılı sonuçlar verdiği de görülmektedir.

Güncel sanatta form tartışmalarının geldiği noktalardan biri formun değişkenliğidir. Bu durumun en birincil nedenlerinden biri ise gündelik yaşamdaki sosyolojik ve teknolojik gelişmelerdir. Baudrillard'ın üzerinde sıkça durduğu tüketim toplumu olgusu günümüzde karşılığını birçok şekilde bulmaktadır. Sürekli yeni bilgiye, teknolojiye, insan ilişkilerine ve daha birçok duruma hızlıca geçiş yapma isteğinin toplumları tüketmeye ve benlikleri parçalanmaya yönelttiği söylenebilir. Bu durumda ortada tek bir kavram ya da eylem kalmayacağı için, birbiri arasında geçişlerin olduğu anlam bütünleri üzerine düşünmek gerekir (Baudrillard, 2019:22). Sabitliklerin ve tek anlamlılıkların ötesinde çoğul yapıların öne çıkmasıyla ayna üzerinde beliren akışkan görüntüler anlam kazanmaya başlar.

Ayna günümüzde sanatçılar tarafından kavramsal bağlamlarından ötürü tercih edilen bir malzeme olmuştur. Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi aynanın görünmeyene ışık tutması ve gizliliğin ortadan kalkması sonucu tartışılan meseleler ile güncelin görme biçimleri birleştiğinde daha dinamik yapıları bir ayna teması karşımıza çıkmaktadır. Aynayı resmetmektense, aynanın kendisini kullanan sanatçılar bir bakıma zaman ve mekân meselesini de sorgulamışlardır. Mekânı tamamen kaplayan aynalar, devasa aynalardan oluşan çalışmalar izleyicinin kendi benliği ile yapacağı yolculuğa ışık tutmaktadır. 1960 sonrası yaşanan ve bireyin gerçekliği üzerinde her türlü tartışmaların yaşandığı bir dönemde sanat yapının izleyici üzerindeki etkileri önemsenirken, ayna bu konuda bulunmaz bir araçtır.

Görsel 7. Robert Morris, İsimsiz, 1965, <https://www.tate.org.uk/art/artworks/morris-untitled-t01532>
Erişim: 12.11.2021

Robert Morris'in ayna küpleri mekânın içindeki form olmaktan öte mekânı ve kendini taklit ederek sonsuza uzanan görüntüler şeklinde yorumlanabilir (Görsel 7). Minimalizmin azı benimseyen görüntü estetiği ile uyumlu bir durum söz konusudur. Sanatsal bir form olarak ayna mekâna ve boşluğa vurgu yaparak kendini var etmeye çalışır. Çalışmayı deneyimlemek üzere gelen izleyici faktörü ile de, küplerin üzerine düşen insan görüntüleri karmaşık ve yansımaları bir görüntü yaratacağı için, mekânda özellikle birbirini tanımayan insanların olacağı da düşünülürse, aynanın temas ve iletişim konularında aracı bir yüzey olduğu söylenebilir.

Görsel 8. Robert Smithson, Nonsite (Essen Soil and Mirrors), 1969

Görsel 9. Robert Smithson, Yucatan Mirror Displacements (1-9), 1969
<https://www.sfmoma.org/artwork/2000.572.A-P/>
Erişim:24.01.2022
<https://www.guggenheim.org/artwork/5322>

Robert Smithson'un ayna odaklı çalışmalarında ise doğanın içinde konumlandırılan ayna plakalar Morris'de olduğu gibi mekânı sonsuza doğru ilerleterek hem böler hem de birleştirir (Görsel 8-9). Yaşamın en katışıksız yüzü olarak doğa, insana aslında özünde nasıl olması gerektiğine dair öneriler sunmaktadır. Bunu fark edemeyecek derecede teknolojinin içine dalmış olan insana, tıpkı aynanın karşısına geçerek kendine dikkatli bakmasını nasihat edencesine doğayla yüzleşmesi gerektiği anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu durum Gintz'e göre şu şekilde ifade edilmektedir:

“Bu aynalar da, donmuş ve değişmez bir gerçeklik anının yansımaları yakalama ve hapsetme iddiasındaki resmin geleneksel işlevini reddederler. Aynaların, uzamı belli koordinatlara göre algılamaktan vazgeçerek yer değiştirmesi, uzay zaman sürekliliği boyunca dizilmiş ölçüm noktaları gibi işlev yüklenmektedir. Kendi somutluğu içerisindeki nesne ise (on iki aynadan başka bir şey olmayan mekâna taşınmış şu non-site'ler), sürekli bir deneyimin kaydedildiği bir yol defteri ve fotoğraflar olmasa, asla tasvir edilemeyecek bir şimdiki zamanda yansıtma işini yapmakla yetinmiştir” (Gintz, 2010:32).

Görsel 10. William Kentridge, What Will Come with View in Cylindrical Mirror, 2007
<https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/fly-drawing-for-the-movie-what-will-come-with-view-in-cylind> Erişim:09.02.2022

Görüntünün optik yansılama aracılığıyla değişime uğraması ve çoğaltılması gibi durumlar üzerinde çalışan sanatçılar genellikle ayna formunu alışılmışın dışında biçimlerde kullanmaktadırlar. William Kentridge'in silindirik metal ayna efektli objeyi bir sinek resminin tam ortasına konumlandırmasıyla, sineğin asıl görüntüsü ortaya çıkmaktadır (Görsel 10). Bu çalışma aynanın gerçeği yansıtma sorunsalı hakkında düşündürmektedir.

Görsel 11-12. Anish Kapoor, Hex Mirror, 2009 <https://anishkapoor.com/4968/hex-mirror>
Erişim:07.11.2021

Anish Kapoor'un iç bükey ayna tasarımı karşısında görüntü hem aynanın özelliğinden ötürü ters çevrilmiş, hem de onlarca parçaya bölünerek sonsuz bir hareketli görüntü elde edilmiştir (Görsel 11-12). Kapoor'un yansıyan yüzeyle olan ilgisi bilinmekte ve sanatsal mesajını genellikle bu yüzeylerle kurgulamaktadır. Çalışmalarını kamusal alanlarda sıkça sergiliyor olması ise insana olan yakın duruşu ve onu çözümlenmeye çalışmasının bir sonucu olarak düşünülebilir.

Görsel 13. Boyhun Yoon, Fragmentation, 2003

Görsel 14. Boyhun Yoon, Oblivion, 2017

http://www.bohyunyoonyoon.com/project_link/Fragmentation.php

http://www.bohyunyoonyoon.com/project_link/oblivion.php Erişim:15.01.2021

Ayna kullanan önemli bir diğer sanatçılardan Bohyun Yoon'un çalışmaları daha çok ayna-beden ilişkisi üzerinedir (Görsel 13-14-15-16). Ayna yardımıyla kendini tanımlayan ve çözümleneyen insanın kendi benliğine yaptığı yolculukta ayna bir bakıma yol gösterici bir konumdadır. Görsel 14'te görülen "Oblivion" adlı çalışmasında daire şeklindeki aynanın arkasında bulunan mekanik düzenek aynanın kendi ekseninde dönmesini sağlar. İzleyici ilk anda bunun hareket eden bir ayna olduğunu fark edemediği için çalışmanın karşısına geçerek kendisini incelemeye başlar.

İzleyici fark etmese de ayna sessizce hareket etmeye devam etmekte ve aslında yön değiştirdiği için görüntüyü de değiştirmektedir. Görünürde değişen bir şey olmasa da, ayna karşısında kendine bakan izleyicinin değişen düşünceleri o anda var olmaya devam etmektedir. Düşünceler metafiziksel bir alanda var olduğu için görünür değildir. Bu noktada ayna aklın yani düşüncelerin varlığını öne çıkarmakta ve yüceltmektedir. Aynalar bir bakıma kişinin kendini açığa vurma araçlarıdır (Danto, 2012:194).

Görsel 15-16. Bohyun Yoon, Mirror Armor, 2021

http://www.bohyunyon.com/project_link/mirror_amor.php Erişim:12.02.2022

Bohyun Yoon'un insan bedeni üzerine yerleştirdiği aynaları iç dünyasına sıkışıp kalmış insan profilini temsil etmektedir. Sanatçı küresel salgın sürecinde yaşanan kapatılma ve kendine yönelme hissiyatını Narsizm ile ilişkilendirmiştir (Görsel 15-16). Hangi yöne bakarsa kendisiyle karşılaşan bireyin derinlerde yatan sorunları ya da yüzleşmekten kaçtığı konuları ile öncekine göre daha yakın temas halindedir. Bu durumu şu şekilde ifade etmeye çalışır:

“Gerçekte kim olduğumu, neyden korktuğumu, içsel benliğimi keşfetmeden neden hayatımı boşa harcadığımı keşfetmek. Bu unutkanlıktan uyanmak istediğim için sürekli bu sınırı nasıl aşabilirim diye uğraşıyorum. Bu illüzyonist fenomeni kullanarak “gerçek” olanın mitini keşfetmek, daimi misyonumun bir parçasıdır” (Yoon, 2021, <http://www.bohyunyon.com/> Erişim: 13.02.2022).

Şekil 17. Josiah Mcelheny, Interactions of the Abstract Body, 2012

https://whitecube.com/channel/channel/josiah_mcelheny_interactions_of_the_abstract_body_masons_yard_2012 Erişim:23.02.2022

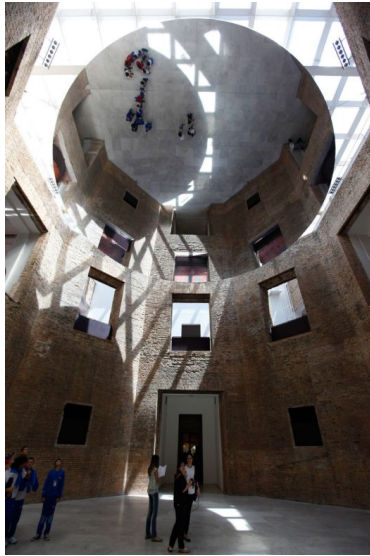
Josiah Mcelheny'nin Bohyun Yoon'a benzer bir şekilde ele aldığı beden-ayna çalışmalarında ayna ile kaplanmış geometrik formların üzerinde dış dünyadaki görüntülerin yansımaları bulunmaktadır. Soyut formların üzerinde beliren anlamlı görüntüler, yine birbirleri ile temasa geçerek kendilerini çoğaltmışlardır. Giyilebilen birer heykel olarak da ele alınabilecek çalışmalar durağan birer nesne iken, insan unsurunun etkisiyle anlam kazanmaktadırlar (Görsel 17).

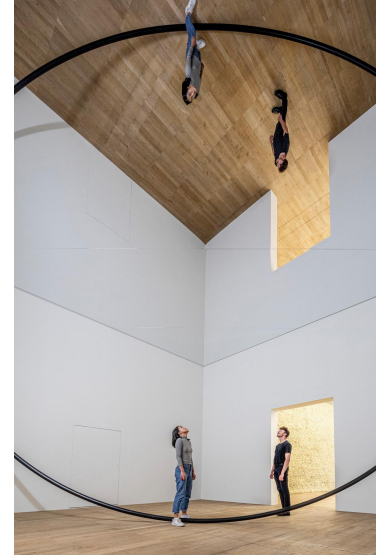
Görsel 18. Yayoi Kusama, Let's Survive Forever, 2019

<https://www.smaku.com/yayoi-kusamas-infinity-mirrored-room-lets-survive-forever/>

Yayoi Kusama'nın çalışmalarında ayna mekânın bir parçası haline gelerek bir bakıma mekânın sınırları ve sınırsızlıkları üzerine sorgulamalarda bulunulmuştur. İzleyicinin içine girerek mekânı deneyimlemesine olanak tanıyan çalışmaları odak noktası çoğulluktur. Aynanın görüntüyü çoğaltması sayesinde sonsuz görüntülerde kendini kaybetme hissini yaşayan izleyici, bir bakıma mekân ve zaman algısını yitirerek alışılmışın dışında bir deneyim yaşar (Görsel 18).

Görsel 19. Olafur Eliasson, Take Your Time. 2008

Görsel 20. Olafur Eliasson, How do we live together?, 2019

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK100351/take-your-time>

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK110902/how-do-we-live-together#slideshow>

Olafur Eliasson'un Görsel 19 ve 20'de görülen yerleştirmelerinde ayna devasa formuyla dikkat çekmektedir. Bu büyüklüğün yarattığı hislenme daha çok sınırsızlık ve gözetlenme olgusuyla açıklanabilir. Kamusal bir alanda kendine doğru yönelen ayna karşısında birey öncelikle bir iç karşılaşma yaşar, sonrasında etrafındakilerin farkına varmaya başlar. Postmodern dönemin üzerinde sıkça durulan konularından biri olan ve Jeremy Bentham'ın "panoptikon" olarak tanımladığı bu durum toplumsal yaşamın kaçınılmaz bir getirisi olarak her yerde karşımıza çıkmaktadır. İnsanları gözetleme amacıyla tasarlanmış dairesel formda mimari bir yapı ile simgelenen bu düşünceye göre yaşamımız boyunca birçok yaptırımcı güç tarafından farkında olmasak da kontrol edilmekteyiz. (Özarlan, 2019:139)

Görsel 21. Doug Aitken, Mirage, 2017

<https://www.latimes.com/entertainment/arts/la-ca-cm-building-type-aitken-mirage-house-20170402-htlmstory.html> Erişim:08.11.2021

Dough Aitken'in tıpkı Robert Smithson'da olduğu gibi bir arazi üzerine konumlandığı kulübe şeklindeki ayna düzeneği, yaşam alanının gizemi üzerine düşündürmektedir. Eğer kulübe tasarımı görünür bir malzemedan yapılmış olsaydı, belki de o kadar dikkat çekici olmayacakken, aynadan yapılmış olması, içinde ne olduğu ile ilgili merak duygusunu harekete geçirmektedir (Görsel 21).

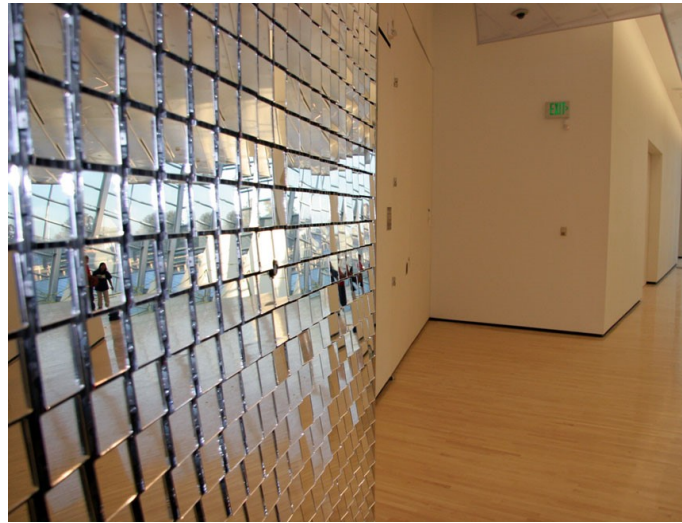

Görsel 22. Michelangelo Pistoletto, Twenty Two Less Two, 2009

<http://www.pistoletto.it/eng/crono25a.htm> Erişim:09.02.2022

Michelangelo Pistoletto'nun 2009 yılındaki Venedik Bienali'nin açılışı sırasında gerçekleştirdiği performans çalışmasında çerçevelenmiş devasa aynaları izleyicilerin önünde birer birer kırmıştır (Görsel 22). Sanatçı bu eyleminde dış dünyanın sanat yapıtı üzerindeki etkisini eleştirmek istemiştir. Sanat yapıtının üzerinde bir tabaka olarak ele alınan ayna yüzey, parçalama eylemiyle sanat yapıtından arındırılmaya çalışılmıştır. Sanatçı böylelikle sanat yapıtını dış dünyanın şekillendirmelerinden arındırarak bağımsızlığına kavuşturmuştur. Parçalanan aynayı insan ile de özdeşleştiren sanatçı bu durumu şu şekilde ifade etmeye çalışır:

“Kırılan her bir parçada, aynanın bütününe sahip olduğu yansıtma vasfı mevcuttur. Bu yüzden ayna ister bir bütün halinde ya da bir araya getirilmiş veyahut paramparça olsun, tıpkı aynı DNA özelliğini paylaşan insanoğlu gibidir. Ben toplumları kırılmış bir ayna olarak ele alıyorum” (Özcan, 2017, www.e-skop.com).

Görsel 23-24. Daniel Rozin, Mirrors Mirror, 2008

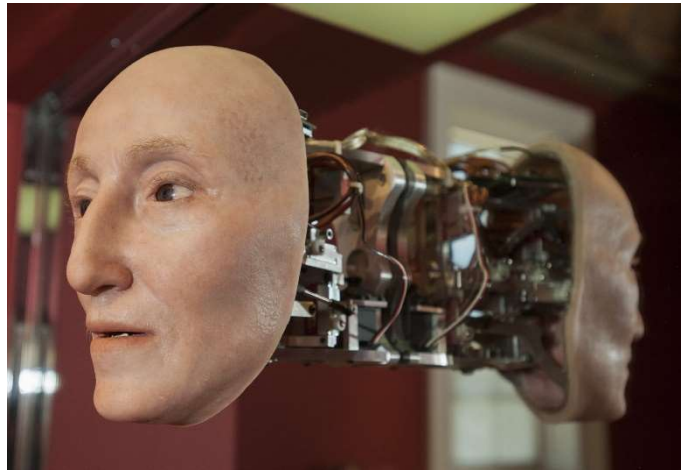
<http://www.smoothware.com/danny/mirrorsmirror.html> Erişim:20.12.2021

Daniel Rozin'de ayna odaklı çalışmalarıyla etkileşime açık kurgulamalar gerçekleştirmiştir. Ayna etkisinin yaratılmasında mekanik bir düzenden faydalanılmıştır. Birer boy aynası şeklinde tasarlanan çalışmaların küçük kare parçalardan oluştuğu görülmektedir (Görsel 23-24). Bu parçaların her birinin arkasında ise hareket etmelerini sağlayan elektronik düzenerler bulunmaktadır. Isıya ya da harekete duyarlı olan bu parçalar, karşısında konumlanan varlığın yaydığı ısı ve hareket ölçümlerini yaparak şeklini taklit etmektedir. Bu durumda yansıtaktan çok “mış gibi yapmak” olarak tanımlanabilecek taklit etme süreci devreye girmektedir.

Görsel 25. Mat Collishaw, Black Mirror, Hydrus, 2014 <https://matcollishaw.com/works/black-mirror-hydrus/> Erişim:10.02.2022

Mat Collishaw'ın ayna odaklı önerilerinde ise ekran olgusunun ayna işlevi görmesi durumu söz konusudur. Yeni teknolojik gelişmeler sanat üretme fikrini dönüştürerek sanatçıya yeni yollar bulması konusunda yardımcı olmuştur. Televizyon, bilgisayar ya da herhangi bir teknolojik alete ait olan ekran, toplumsal olayları algılayış biçimimizi şekillendirmektedir. Narcissus mitinde yansımanın yaratılmasında faydalanılan su birikintisinin yerini zamanla ekranın aldığını söylemek mümkündür. Görsel 25'de görülen çalışmada ilk anda siyah bir yansıma alanı olarak görülen çalışma, üzerinde yavaşça belirmeye başlayan görüntü ile anlam kazanmaya başlar. Caravaggio'nun 1610 tarihli "David with Head of Goliath" adlı eserini tekrar yorumladığı çalışmada ihtişamlı çerçeve içindeki aslında bir tuval değil ekrandır.

Görsel 26-27. Mat Collishaw, The Mask of Youth, 2018 <https://matcollishaw.com/works/the-mask-of-youth/> Erişim:10.02.2022

Görsel 26-27'deki çalışması ise İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Greenwich'de bulunan evinde gerçekleştirilmiştir. Görüldüğü gibi kraliçenin yağlı boya resmi karşısına konumlandırılan bir ayna ve bu aynanın ortasına kraliçenin yüzünün bire bir kopya edildiği bir mekanik maske düzeneği monte edilmiştir. Tablodaki resimsel ifade ve günümüz teknolojisi ile üretilen ifadenin karşı karşıya geldiği görülmektedir. Mekanik yüz zaman zaman gözlerini ve ağzını hareket ettirebilmektedir. Bu durumda tabloda sabit bir şekilde izleyiciye bakmakta olan kraliçe, aynanın yansıttığı görüntüde mekanik kopyası ile buluşarak bir bakıma yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Collishaw'ın birçok çalışmasında bu hareketlendirilmiş dijital imge konusu yer almaktadır.

4. SONUÇ

Ayna özünde gerçeğin hiç yorumlanmamış halini göstermenin en doğrudan yoludur. Yansıttığı düzlem her ne ise olduğu gibi göstererek yorumlamanın ötesinde asıl anlamın peşine düşer. Gerçek dünya aynanın yansıttıklarında değil insanın yaptıklarında şekillenir. Sanatçının rolü bu kurgunun ardında olan biteni gözler önüne sermektir. Ayna olanı gösterir ama insan faktörü gerçeğin önünde tekinsiz bir duruş sergileyerek sonu gelmez bir döngünün içinde kaybolur.

Ayna aslında bir tür arınma ve kendine varış yöntemi olarak da anlamlıdır. Arınma iç hesaplaşmanın vardığı son nokta olarak sanatçı bireyin karşısına geldikçe dış dünyanın dayattığı her türlü zoraki durum çözülmeye başlar. Bilinç özgür kaldıkça kendine yönelmeye başlar ve asıl anlamın bireyin öz benliğinde bulunduğunu işaret eder.

Ayna bir spot ışığı gibi bireyin benliğine doğru yönelmektedir. Karanlıkta kalan taraflara ışık tutarak belki de zamanının ötesinde bir duruşa sahiptir. Zamanın ötesinde olma durumu olumsal bir tavırla kitlelerin ilgisini çekmekte ve merak uyandırmaktadır. Ayna o anki zamana aittir fakat zamanın ötesinde olmak bir bakıma anın ötesine geçmek demektir. Pistoletto'nun ayna kırma performansları anın ötesinde olan durumları keşfe yönelik bir dönüm noktası işlevi görmektedir. Kırılan aynaların ardında beliren sözcükler ya da biçimler ifade ettikleri anın ötesinde gelecekte ya da herhangi bir yerde var olmakta ya da var olmak üzere olan eş zamanlı durumlara göndermede bulunmaktadır.

Çalışma boyunca yer verilen sanatçıların aynayı kullanma biçimleri zamanın değişen dengeleri ile şekillenmiştir. Sudaki yansımasını gören Narcissus'a yüklenen varlığın sorgulanması adına gelinen noktalar, günümüzde ekran ilişkileri ve görüntü estetiğinin bir sonucu olarak özünde benzerlikler taşımaktadır. Varlığın kendine varma ve sorgulama eylemleri, yaşadığı çevrenin yansıması üzerinden gerçekleşmektedir. Bu durumun bilincinde olan sanatçılar araç olarak belki bir ayna, belki de daha başka yöntemler kullanarak fark edilmeyen ayrıntıları göstermenin bir yolunu bulacaklardır.

KAYNAKÇA

- Barret, T. (2017). Neden Bu Sanat? Çağdaş Sanatta Estetik ve Eleştiri (Çev: Esra Ermert), Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2019). Neden Her Şey Hala Yok Olup Gitmedi? Analogik İmgeden Sayısal İmgeye (Çev: Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Chastel, A. (2012). Tablodaki Tablo (Çev: Murat Erşen), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Çoban, B. Özarslan, Z. Panoptikon: Gözün İktidarı, Su Yayınevi, İstanbul.
- Danto, A.C. (2012), Sıradan Olanın Başkalaşımı (Çev: Esin Berktaş-Özge Ejder), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gintz, C. (2010). Başka Yerde & Başka Biçimde (Çev: Muna Cedden), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Merleau-Ponty, M. (2008). Algılanan Dünya (Çev: Ömer Aygün), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Melchior-Bonnet, S. (2007). Aynanın Tarihi (İsmail Yerguz), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Platon, (2006). Devlet (Çev: Sabahattin Eyübođlu-M. Ali Cimcoz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Özcan, Ş. (2017). Pistoletto'nun Düşündürdükleri, Aynanın Yansıttıkları, E-Skop, Erişim: 02.01.2022 <https://www.e-skop.com/skopbulten/pistolettonun-dusundurdukleri-aynanin-yansittiklari/3468>

Yoon, B. (2021), Mirror Armor Project, <http://www.bohyunyon.com/>, Erişim: 13.02.2022